

BAZI DİNÎ TERİMLER

A. Bican ERCİLASUN

Bazı dinî terimler

Ahmet Bican Ercilasun

Maksadım din dersi vermek değildir. Konuyu Türkçe bakımından ele alacağım.

Bismillah ile başlayalım. Mevlit yazarı Süleyman Çelebi “**Allah adın zikr idelüm evvelâ**” diyor ya biz de Allah’ın adıyla başlayalım. Zaten **bismillah** da tam tamına “**Allah’ın adı ile**” demektir; bildiğimiz ayetin kısaltılmış biçimidir. Ayetlerin adı olmaz ama **bismillah** o kadar sık kullanılır ki dilimizde ayetin adı gibi de anlaşılır. Nitekim bu ayetin bir adı daha vardır: **besmele**. Fatiha suresini de Türklerin **Elham** olarak kısaltıp adlandırdıklarını belirtelim. Hatta Kazak Türklerinin **fatiha** kelimesini kısa hecelerle **bata** biçimine soktuklarını ve “**dua**” anlamında kullandıklarını da ekleyelim.

Bismillah kelimesi **a** üzerine düzelme işareti (şapka) konmadan yazılır ama **a**’dan önceki **i** ince söylenir.

Hece başında ayın ve hemze olan kelimeleri Türkler yakın zamanlara kadar kesmeli söylemişlerdir: **San’at, sür’at, cür’et, mes’ele**... Ancak son zamanlarda böyle kelimeler **sanat, sürat, cüret, mesele** olarak da söylenmektedir. Türkçe bu konuda bir geçiş dönemi yaşamakta olduğu için iki türlü söyleyiş de doğru kabul edilir. Daha sık kullanılan kelimelerde geçiş daha hızlı olur. Artık **mesele, neşe** söyleyişleri iyice yaygınlaştı. Kesmeli söyleyiş devam etse bile bu kelimelerin kesmesiz yazıldıklarını unutmamalıyız.

Bir istisna olarak **Kur’an** kelimesinde kesmeli yazılış devam etmektedir. **Kur’an** ve **Kur’an-ı Kerim** terimlerinde kesmeli söyleyişlerin de henüz kaybolmadığını görüyoruz.

Kur’an Arapça olduğu hâlde Türkçede niçin Farsçadan gelen **namaz, oruç, abdest** gibi kelimelerin kullanıldığına çoğu defa şaşarız. Aslında biz Türkler Müslümanlığı Farslardan öğrendik. Dolayısıyla bazı dinî terimler de dilimize Farsçadan girmiştir.

Ancak ben size çok dikkat çekmeyen başka bir şey söyleyeyim. Harflerin üstüne altına konulan hareketler var ya üçünün de adı Türkçenin eski dönemlerinden kalmaz: **üstün, esre, ötre**.

Bugün dilimizde **üstün** vardır ama anlamı başkadır. “Harfin üstündeki hareke” anlamı eski dönemlerin izidir. **Esre** ve **ötre** ise dilimizde sadece hareke adı olarak var. **Esre**, ta Köktürk bengu taşlarındaki **asra**’ya dek gider: **Üze kök teñri asra yağız yir kılınukda**... (Üstte mavi gök altta kara yer yaratıldığında...). **Ötre**, Eski Uygur Türkçesinde ve bugün bazı Türk lehçelerinde bulunan **ötür-** (geçirmek) fiilinden gelir. Aynı gövdeden dilimizde bir kelime daha var: **ötürü**.

Bazı televizyon programlarında kulağımıza sık çalınan birkaç mezhep adından da söz edelim.

Bunlardan biri **Şafii**’dir. Şafilik, dört sünni mezhepten biridir. Harfler üzerinde düzeltme işareti yoktur ama **a** ile ikinci **i** uzun söylenir. Hele kelimeyi **Şafi** diye söylemek büsbütün yanlıştır.

İtikatta mezheplerden birinin adı **Matüridîlik**dir. Kelime Türkçe Sözlük’te yoktur ancak Semerkant’taki **Matürid** mahallesiyle ilgili bulunduğu ve terim olduğu için sondaki **i** harfine şapka konulmalıdır. Kelimeyi söylerken **ma, ri** ve **di** heceleri uzatılmalıdır.

Eş’arîlik de itikatta mezheplerden biridir; Türkçe Sözlük’te yoktur. Günlük hayatta sık kullanılmadığı için bu kelime de kesmeli söyleyiş devam ediyor. Bir terim olduğu için kelimeyi kesmeli yazmak, **i** harfine de düzeltme işareti koymak uygundur.

Son olarak Safevi kelimesinin Safavi olarak söylenmemesi gerektiğini hatırlatalım.